

Spis treści

WSTĘP: Przedmiot i cel badań	13
Metoda badań: metodologia nauk szczegółowych a metodologia filozofii na terenie nauk o człowieku	14
Badania filozoficzne i pedagogiczne nad problemami alkoholowymi na świecie	17
Przegląd stanu polskich badań problemów alkoholowych na gruncie filozofii i filozoficznie rozumianej pedagogiki	20
Wątki antropologiczne w koncepcji pracy trzeźwościowej ks. Bronisława Markiewicza i ks. Jana Kapicy	21
Mesjanistyczna koncepcja Wincentego Lutosławskiego	22
Wokół arystotelesowskiej koncepcji cnoty	23
Koncepcja kryzysu kultury Franciszka Sawickiego	25
Mariana Lisowskiego próba połączenia teologii i nauk szczegółowych	26
Koncepcje oparte na filozofii G.W.F. Hegla	28
Antropologia biblijna jako narzędzie interpretacji picia alkoholu – na pograniczu filozofii i teologii	28
Filozoficzne interpretacje doświadczenia wspólnot samopomocowych (AA, AlAnon)	29
Wartościowe przyczynki do teorii problemów alkoholowych	30
Ocena dorobku piśmiennictwa polskiego	33
Podsumowanie: cele rozprawy, stawiane hipotezy	34
Struktura pracy	35

ROZDZIAŁ I: Alkohol i napoje alkoholowe w ujęciu nauk szczegółowych i filozofii	37
1.1. Alkohol etylowy	37
1.2. Czy alkohol etylowy jest bytem?	43
1.3. Alkohol a napoje alkoholowe	47
1.4. Podsumowanie i wnioski	49
 ROZDZIAŁ II: Bytowa struktura człowieka	51
2.1. Człowiek jako przedmiot autorefleksji. Uwagi metodologiczne	51
2.2. Czy człowiek jest tożsamy jedynie ze swoim ciałem?	52
2.3. Czy rozumiemy ludzkie ciało?	53
2.4. Powracające pytanie: czy jesteśmy tylko ciałem?	54
2.5. Ciało czy organizm? Paradoksy ciała	56
2.6. Nie cały umieram! Dualizm i wiekuistość człowieka	57
2.7. Człowiek jako twórca kultury	58
2.8. Człowiek jako autor decyzji	60
2.9. Podwójny charakter władz poznawczych i dążeńiowych człowieka	62
2.10. Działanie ludzkie w ujęciu cybernetycznym: dwa współdziałające układy władz w pętlach sprzężeń zwrotnych	66
2.11. Najważniejsze pryncypium bytu – akt istnienia	68
2.12. Podsumowanie	71
 ROZDZIAŁ III: Człowiek we wspólnocie	73
3.1. Konieczność relacji międzyludzkich dla ukonstytuowania się człowieka	73
3.2. Związki budowane na uczuciach	74
3.3. Głębsze związki: relacje osobowe	76
3.4. Granice poznania filozoficznego w odniesieniu do człowieka. Tajemnica człowieczeństwa	79
3.5. Podsumowanie	81

ROZDZIAŁ IV: „Człowiek we wspólnocie” wobec napojów alkoholowych	83
4.1. Człowiek spotyka alkohol	83
4.2. Dlaczego dostrzegamy problemy? Zależność ujęcia problemów alkoholowych od aktualnej teorii człowieka	87
4.3. Podsumowanie	89
 ROZDZIAŁ V: Teoria osoby ludzkiej kluczem do adekwatnego i kompletnego ujmowania problemów alkoholowych	 91
5.1. Używanie substancji psychoaktywnych przez człowieka jako źródło ludzkich problemów	91
5.2. Stopniowe „wyłanianie się” problemów alkoholowych w postaci recepcji negatywnych skutków używania napojów alkoholowych	94
5.3. Współczesne spojrzenie na rodzaje problemów powodowanych przez alkohol – uwarunkowania społecznej percepcji szkód alkoholowych	95
5.4. Miejsce problemów alkoholowych na mapie współczesnych szkód i dysfunkcji	96
Szkody zdrowotne	97
Straty z tytułu zaburzeń zachowania	99
Psychologiczne straty rozwojowe	100
Uzależnienie	101
Szkody „inne” (nieznane i pomijane)	101
5.5. Podsumowanie	102
 ROZDZIAŁ VI: Ludzka reakcja na problemy alkoholowe	 103
6.1. Wołanie o rozwiązania – historia prób terapeutycznych i profilaktycznych w odniesieniu do problemów alkoholowych	103
6.2. Próby empirycznego ujęcia źródła problemów alkoholowych	106
6.3. Teoria czynników ryzyka i czynników chroniących	107
6.4. Teorie socjologiczne i psychologiczne problemów alkoholowych: niewystarczalność podejścia czysto empirycznego, potrzeba zrozumienia filozoficznego	112
6.5. Podsumowanie	113

ROZDZIAŁ VII: Antropologiczna analiza czynników ryzyka występowania problemów alkoholowych	115
7.1. Dostępność	115
7.2. Indywidualne czynniki biologiczne	117
7.3. Indywidualne dyspozycje jako wynik korzystania z kultury. Rodzina, społeczność lokalna, naród	118
7.4. Brak mądrości w korzystaniu z własności napotkanych bytów	119
7.5. Podsumowanie	121
ROZDZIAŁ VIII: Czynniki chroniące. Istota i przegląd	123
8.1. Zagadnienie czynników chroniących	123
8.2. Wspólny mianownik czynników chroniących: czy istnieje?	125
8.3. Otwarcie antropologicznej perspektywy na to, co nas chroni	127
8.4. Podsumowanie	127
ROZDZIAŁ IX: Specyficzne obszary działania czynników chroniących: rola więzi z rodzicami	129
9.1. Unikatowe znaczenie rodziców: z dzieckiem na dobre i na złe	129
9.2. Różnorodność wpływu rodziców: czy jedna i ta sama przyczyna może powodować zarazem dobre i złe skutki?	130
9.3. Perspektywa emocji i perspektywa relacji osobowych – niedoceniana różnica	132
9.4. Natura rodzicielstwa w ujęciu filozoficznym	133
9.5. Poszerzenie perspektywy działania rodzicielskiej więzi – okres prenatalny i perinatalny	135
9.6. Szczegółowa analiza rodzajów rodzicielskiego wpływu i szansa na efekt <i>resilience</i>	137
9.7. Kwestia oczekiwań wobec rodziców: co ostatecznie rozstrzyga o jakości ich wpływu?	142
9.8. Podsumowanie	144

ROZDZIAŁ X: Wspólnota szkolna jako miejsce osobowego rozwoju i ochrony wobec problemów alkoholowych	145
10.1. Co wiemy o profilaktycznym znaczeniu środowiska szkolnego? Podejście socjoekologiczne	145
10.2. Słabości współczesnej szkoły jako źródło problemów	147
10.3. Zależność struktury szkoły od współczesnej kultury	150
10.4. Czym jest szkoła? Ujęcie filozoficzne	151
10.5. Nauczyciel (i nauczanie) według św. Augustyna i św. Tomasza. W kierunku szkoły jako wspólnoty chroniącej	153
10.6. Podsumowanie	155
 ROZDZIAŁ XI: Rozwój duchowy i doświadczenie religijne jako czynniki chroniące i jako ewentualne czynniki ryzyka problemów alkoholowych	 157
11.1. Empiryczne przesłanki do poszukiwania profilaktycznej roli życia religijnego	157
11.2. Antropologiczne warunki relacji osobowej człowieka i Boga	158
11.3. Problem „ciemnej nocy miłości”	163
11.4. Czy wszyscy jesteśmy mistykami? Ujęcie rozwoju religijnego od strony filozofii mistyki	165
11.5. Podsumowanie	166
 ROZDZIAŁ XII: Rozpacz jako problem pierwotny w stosunku do szczegółowych problemów alkoholowych	 167
12.1. Pułapka rozpacz i pokusa rozpacz	167
12.2. Człowiek w poszukiwaniu obecności	170
12.3. Zerwanie relacji i brak obecności jako punkt wyjścia procesu rozpacz	173
12.4. Opis procesu rozpacz i jego skutków	174
12.5. Dlaczego rozpacz jest możliwa? Co ją aktywizuje?	177
12.6. Co wstrzymuje proces rozpacz? Sposoby obrony przed rozpacz a zabiegi profilaktyczne	181

12.7. Osobliwe źródła rozpacz: przemoc interpersonalna, seksualizm	183
12.8. Zasadnicze znaczenie procesu rozpacz w profilaktyce i terapii problemów alkoholowych	185
12.9. Podsumowanie	191

ROZDZIAŁ XIII: Rekapitulacja: dwa plany w powstawaniu problemów alkoholowych jako rezultat dualizmu natury ludzkiej

13.1. Możliwość materialna i niematerialna osoby ludzkiej jako podłoże dwu planów powstawania problemów alkoholowych	193
13.2. Przykład imaginacyjny ilustrujący dualizm w genezie problemów alkoholowych	194
<i>Faza pierwsza: wstęp do inicjacji, inicjacja, utrwalenie się wzorca używania alkoholu</i>	194
<i>Faza druga: uruchomienie procesu rozpacz na podstawie przedwczesnej inicjacji seksualnej</i>	195
<i>Dwie składowe ludzkiej miłości a problemy alkoholowe, czyli to samo wyjaśnione jeszcze inaczej</i>	196

Rozdział XIV: Skuteczność w profilaktyce problemów alkoholowych a bytowa struktura człowieka

14.1. Antropologiczna analiza warunków skuteczności edukacyjnych działań profilaktycznych (filozoficzna metaanaliza wyników ewaluacji alkoholowych programów profilaktycznych)	200
14.2. Empiryczna podstawa ewaluacji działań profilaktycznych	201
14.3. Wnioski o warunkach skuteczności alkoholowych programów psychoedukacyjnych i profilaktycznych. Skuteczne strategie i standardy działań profilaktycznych	204
14.4. Antropologiczna interpretacja warunków skuteczności profilaktyki	205
14.5. Problem dysonansu poznawczego. Konieczność wypracowania przewagi refleksji intelektualnej nad odruchami zmysłowymi	210
14.6. Podsumowanie	212

ROZDZIAŁ XV: Ambiwalencja kultury. Kultura jako źródło problemów alkoholowych i jako źródło rozwiązań problemów alkoholowych	215
15.1. Różne ujęcia kultury. Kultura wewnętrzna i zewnętrzna	215
15.2. Modelowanie zachowań alkoholowych w toku tworzenia kultury	217
15.3. Związek treści kultury zewnętrznej z problemami alkoholowymi	219
15.4. Analiza zawartości aktualnej kultury zewnętrznej: deficyt prawdy i dobra	222
15.5. Sposoby „naprawiania” kultury – kluczowa rola budowania mądrości	224
15.6. Podsumowanie	227

ROZDZIAŁ XVI: Antropologiczne aspekty uzależnienia od alkoholu. Uzależnienie jako wynik niedojrzałej kultury wewnętrznej i zewnętrznej	229
16.1. Miejsce uzależnienia od alkoholu wśród problemów alkoholowych – podstawowe ustalenia	229
16.2. Społeczne spostrzeganie uzależnienia od alkoholu	232
16.3. Zasadnicze ustalenia empiryczne w sprawie uzależnienia od alkoholu	233
16.4. Biologiczne aspekty uzależnienia od alkoholu	236
16.5. Psychologiczne aspekty uzależnienia	239
16.6. Duchowe aspekty uzależnienia	242
16.7. Metafizyczna analiza stanu uzależnienia od alkoholu	244
16.8. Ciało ludzkie i alkohol – analiza metafizyczna	248
16.9. Uzależnienie czy wolność, życie czy śmierć?	252
16.10. Podsumowanie	255

ROZDZIAŁ XVII: Teoria sprawności a współczesna profilaktyka i terapia uzależnień	257
17.1. Budowanie trwałej dyspozycji do dobrego postępowania. Sprawności jako warunek trwałości relacji osobowych w postaci obecności	257

17.2. Osobowe tło budowania sprawności umiaru – przykłady	263
17.3. Co ma być celem wychowania do trzeźwości?	265
17.4. Podsumowanie	267
ROZDZIAŁ XVIII: W kierunku integralności i rozwoju osoby. Pedagogika tomizmu konsekwentnego jako postulowana podstawa integralnej profilaktyki i terapii alkoholowej	269
18.1. Pedagogika jako dziedzina filozoficzna	269
18.2. Zarys pedagogiki tomizmu konsekwentnego w zastosowaniu do tematyki alkoholowej	270
18.3. Pedagogika dwu podmiotów i siedmiu pryncypiów	272
ROZDZIAŁ XIX: Otwarte problemy, pytania i perspektywy badawcze	285
19.1. Rola edukacji filozoficznej w profilaktyce i terapii alkoholowej	285
19.2. Stan kultury a problemy alkoholowe	286
19.3. Miłość samego siebie i problem godności	287
Podsumowanie	289
Posłowie	293
Bibliografia	304
SUMMARY: Man meets alcohol. Philosophical basis of education for sobriety – a Thomistic approach	325